

УДК 711.01

О.О. Панченко,
Київський національний університет будівництва і архітектури**ОСОБЛИВОСТІ СИМЕТРИЧНИХ ПРЕТВОРЕНЬ У РОЗВИТКУ
ПЛАНУВАЛЬНОЇ КОМПОЗИЦІЇ МІСТА КИЄВА**

Проаналізовані етапи формування архітектурно – планувальної композиції міста Києва, і виявлення ролі симетричних перетворень у еволюційному процесі розвитку міста.

Ключові слова: Симетрія, містобудування, композиція плану міста, Київ.

Сучасне історичне місто являється середовищем, де найбільш свідомо відтворювалась еволюція просторово-часових уявлень і поглядів. Процес творення міста нескінченний тому, що немає межі досконалості. Створити ідеальне місто неможливо тому, що місто як живий організм живе і розвивається, і воно існує поки змінюється і прагне досягнути досконалості у своєму розвитку.

«Динамічність планувальної композиції міста пов'язана з її незавершеністю в кожний момент часу, що викликається постійними змінами в функціональній організації, якій вона повинна відповідати і на зміни якої вона повинна реагувати створенням нових або реорганізацією старих композиційних елементів, зберігаючи при цьому певну цілісність» [1, ст. 14-15].

Процеси містобудівного регулювання тісно пов'язані з проблемами виявлення сталих тенденцій територіально – планувального розвитку міста. У ході дослідження був проведений поетапний аналіз історичного розвитку міста Києва. Що дозволило прослідкувати розвиток архітектурно – планувальної композиції міста у часі і виявити існування і вплив симетричних перетворень на неї.

«Історичний досвід показує два способи складання і формування міст. Перший спосіб – поселення, що поступово, природно розростається навколо початкового невеликого ядра. Другий спосіб – місто, цілком і відразу задумане і здійснене за визначеним планом» [2, ст. 13].

Формування Києва з моменту заснування мало характер природного еволюційного розвитку. У даний час місто являється багатофункціональним центром, що свідчить про швидкі темпи його розвитку і про наявність потенціалу подальшого зростання.

Місто Київ характеризується розмаїтістю й унікальністю ландшафтних умов [3]. Художня виразність його просторової структури обумовлена значною різницею рівнів рельєфу, наявністю водойм і значних масивів зелені.

Планування структура міста Києва має змішаний характер із пріоритетом радіальної планувальної схеми. Поставлене завдання виявлення сталих закономірностей симетричних перетворень у розвитку в умовах конкретної містобудівної ситуації міста Києва.

На правому березі Дніпра з VI ст. з'явилися поселення племені полян, а у X ст. створилася перша столиця Стародавньої Русі – місто Київ [4]. Київ, який має довгу історію, переживав різні історичні епохи. Початковий етап розвитку міста відповідав схемі давньоруського міста. Кожного разу середовище існування людини повинно було адаптуватися до нових соціально-економічних умов, щоб якісно відповідати рівню свого часу. Тому збережена архітектурна та містобудівна спадщина Києва є багатозаровою.

Головними рисами плану Києва завжди була поліцентричність та органічне планування. Спочатку вони були обумовлені рельєфом. Головні природні вісі ландшафту Києва формують лінії схилів правого берега Дніпра, на перехрещенні яких розташований Києво-Печерський монастир. Головні природні вісі лівого берега обмежують улоговина ріки та перетинаються в районі Лівобережного центра. Системи водорозділів та тальвегів поділяють територію Києва на зони та ділянки, пропорційні одна одній [5].

З подальшим розвитком міста виникло багато факторів, які корегували його структуру. Будувалися необхідні додаткові вулиці та провулки, траси яких прокладалися в кращих для пересування напрямках. При цьому завжди бралася до уваги необхідність природного водозливу. Завдяки цим та деяким іншим факторам можна зрозуміти виникнення різного роду звивів вулиць, які спершу могли бути прямі. З часом йшло природне нарощування нових частин міста у доповнення до старих. Після періодичних пожеж та наступних перебудов міста відкидалося все зайве, але залишалося тільки необхідне. В результаті вся планувальна система міста формувалася разом з вимогами функціональними, соціальними та процесами життя всього міського організму. В значному ступені це пояснює відсутність у давньому Києві штучних елементів – площ з геометричною формою, регулярних трас. У місті все було доведено до природної необхідності, що стало підґрунтям просторової композиції Києва [6].

Один з найдавніших районів Києва – Поділ сприймався у плануванні X – XVII ст. пізнішими дослідниками, як “безглуздий лабіринт”. Після повної перебудови він отримав прямокутну вуличну сітку. Але головні вулиць зберегли напрямки попереднього розташування проїздів.

На кожному історичному етапі генеральний план Києва мав свій композиційний малюнок. Кожний етап можна поділити на стадії, які в свою чергу розпадаються на фази: іррегулярне планування та потім його узгодження з регулярною (прямокутною чи радіальною) сіткою. Нові покоління

архітекторів зберігали цю структуру і розвивали далі закладені в ній великі архітектурно-містобудівні можливості. Вони не протиставляли нові утворення старим, але гармонійно ув'язували їх в ритмі, масштабі, масах, вдало єднали містобудівну композицію з законами гармонії, ієрархії та упорядкованості, акцентуючи серед другорядного головне і вдало зв'язували свої задуми із існуючим містобудівним середовищем. Ніколи не було в київському плані насильства місто будівельників над природою, навпаки, завжди бачимо обережне відношення до ландшафту [7].

Створена на ранньому етапі історії міста поліцентрично-лінійна система селитьби, як продемонстрував досвід півтора тисячорічного існування, мала великі внутрішні можливості розвитку. Вона відкривала шлях природному розвитку іррегулярного планування та росту забудови без зламу того, що вже існує [6].

В V-XII ст. в точках перетину композиційних та геотектонічних осей почали формуватися культові, адміністративні та суспільні під центри, функціонально та візуально пов'язані з історичним ядром на Давньокиївській горі. Композиційні доміанти нових центрів з часом утворили цілісну композицію, побудовану на ритмічних рядах пропорційних співвідношень [5].

В середині XIII ст. основні центри Києва розташувалися на Давньокиївській горі (Десятинна церква та Софіївський монастир), Подолі та Печерську. К середині XIX ст. до межі міста входять навколишні села, які створюють північну структуру, з центром в районі майбутнього масиву Оболонь. Південна структура мала центр в районі Печерського монастиря. К кінцю XIX ст. розрізнені природними перешкодами райони Києва об'єдналися в єдину структуру. Принцип підпорядкування окремих складових частин головній композиційній схемі був реалізований в Києві як один з найважливіших архітектурно-художніх і містобудівних принципів.

Розглянемо композицію плану сучасного Києва з точки зору симетричних закономірностей (Рис. 1). Архітектурно-планувальна композиція плану міста Києва, яка формувалася на протязі віків, виявлені різні види симетричних перетворень на рівні окремих елементів, такі як, дзеркальна симетрія, симетрія переносу, повороту, сітчастих упаковок. Також проаналізувавши композиційно – територіальний розвиток міста можна відзначити, що на кожному етапі свого розвитку Київ прагнув до гармонійності – симетрії.

Отже, аналіз міста Києва як містобудівної системи дає змогу констатувати, що симетричні перетворення у композиції плану міста є об'єктивними факторами з довгим терміном існування. Вони дійсно проявляються у формі, структурі та етапах розвитку історичного міста, а їх вплив необхідно враховувати в поетапному розвитку композиції міського плану.

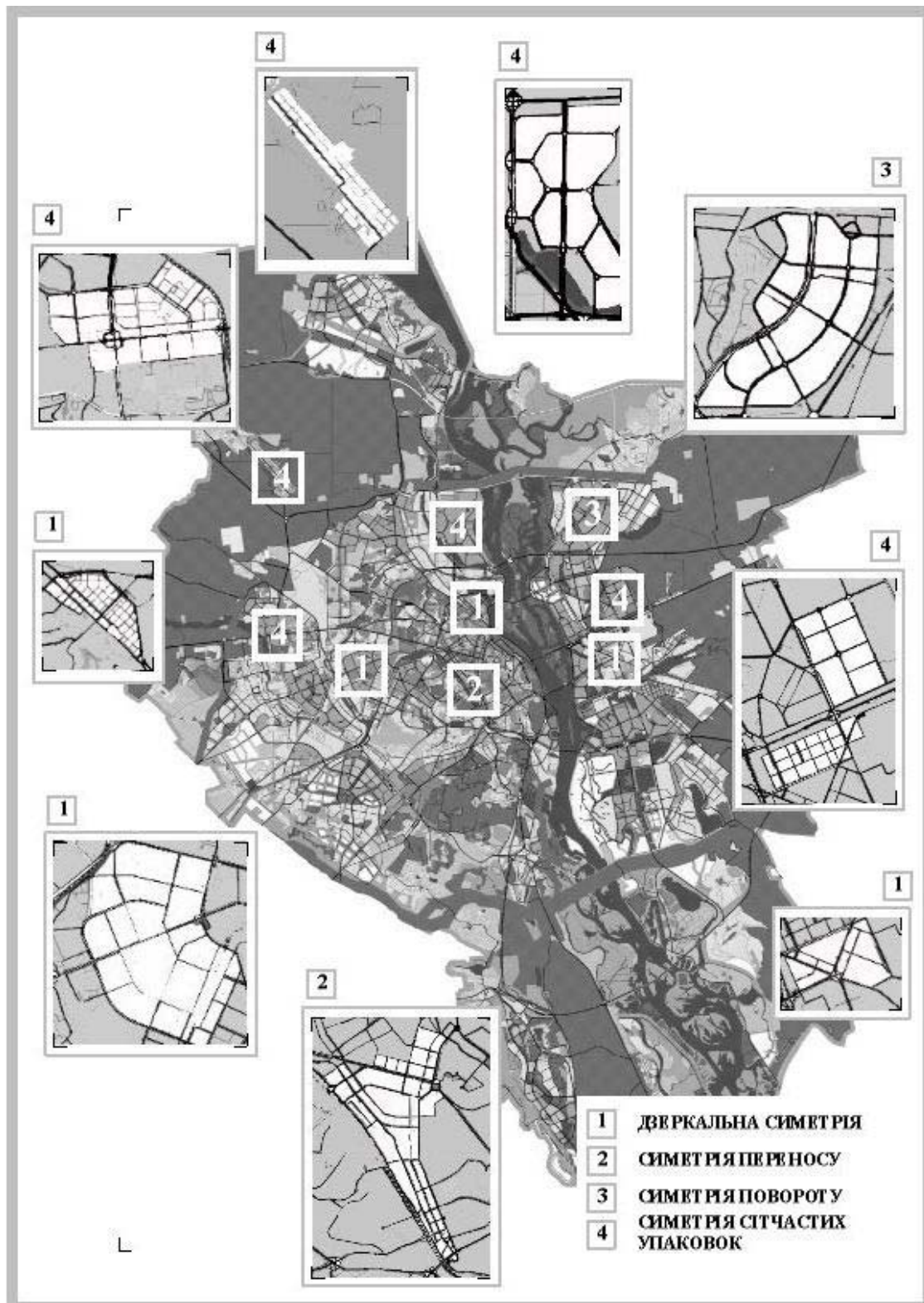

Рис. 1. Аналіз планувальної композиції міста Києва.

При накладенні симетрії різних історичних планувальних шарів їхня конфігурація частково зберігається, закономірно перетворюючись в нові симетричні форми, що зв'язують ці шари в цілісну структуру. При цьому

накладанні та поступовому ускладненні симетричної картини зберігаються ті симетричні закономірності, які були подібні для всіх систем, розміщення центрів тяжіння населення збігається з лініями та вузлами, які співпали на малюнках попередніх планів.

У такій складній системі, яким є місто, симетрія виступає як засіб об'єднання складної групи форм. Вона є тим фактором, який допомагає місту як системі в своєму розвитку наближуватись до ідеального стану.

Література

1. Мамаков Н.В. Влияние территориального роста города на развитие его планировочной композиции: Автореф. дисс. ... канд. архит.: 18.00.04 / Моск. арх-й ин-т. – М., 1979. – 18 с.
2. Бархин М.Г. Город. Структура и композиция. – М.: Наука, 1986. – 264 с.
3. Устенко Т.В., Кондратенко Е.С., Водзинский Е.Е. Формирование архитектурно-художественного облика центра городов. – К.: Будивэльник, 1989. – 120 с.
4. Косицкий Я.В. Архитектурно-планировочное развитие городов: Учеб. пособие. – М.: Архитектура–С, 2005. – 648 с.
5. Шебек Н.М. Принципи пропорціонування композиції міського плану: Автореф. дисс. ... канд. архіт.: 18.00.04 / Київ. держ. техн. ун-т бу-ва і архіт. – К., 1994. – 24 с.
6. Нестеренко О.С. Просторова організація міського планування на основі закономірностей ритмічного розвитку: Дис. На здоб. наук. ступ. канд.. архіт. 18.00.04 / Київ. Нац. Ун-т буд-ва і архіт. – К., 2003. – 175с.
7. Русское градостроительное искусство: древнерусское градостроительство X – XV веков / Под ред. Н.Ф. Гуляницкого. – М.: Стройизда, 1993. – 398 с.

Аннотация

В данной статье проанализированы этапы формирования архитектурно – планировочной композиции города Киева, и определена роль симметрических преобразований в эволюционном процессе развития города.

Ключевые слова: Симметрия, градостроительство, композиция плана города, Киев.

Annotation

In this article the analyzed stages of forming are architectonically - a plan composition of city of Kyiv, and determination of role of symmetric transformations to the evolutionary process of development of city.

Key words: Symmetry, urban planning, the composition plan of city, Kiev.